

פרשת בלק ה'תשפ"א
גיליון עח'

בִּירְרֵי הַתּוֹרָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

הגליון מוקדש לעילוי נשמת אציל המידות הבה"ח שלמה בן יבלחט"א הרה"ג מרדכי רוטנברג ז"ל שנסתלק באופן טראגי בחזרה מתפילה אצל רבי שמעון בר יוחאי ביום ד' תמוז תשפ"א
ת.נ.צ.ב.ה

היזק ראייה ע"י חלון

היא חלון הצורית שעליה נאמר שאם אדם בנה חלון כזה בביתו אפי' שלאחר זמן נתברר שחלון זה מזיק לחברו אם עבר שלוש שנים מאז שבנה את החלון וחברו לא מחה בידו, כשחברו ימחה עם טענה של ממש שחלון זה מזיקו יוכל הוא לטעון מולו אתה צודק אבל יש לי חזקה על חלון זה ואיני מחוייב לאטום את החלון.

מבארת הגמ' שחלון המצרית הוי כל שאין ראשו של אדם יכול להיכנס, והיות שזה חלון מאוד קטן האדם אפי' שרואה שאם יגדילו את החלון או שהוא יגדיל את שטחו חלון זה יזיק לו, אינו מוחה, כי בטבע הוא שלא לוקחים חלון קטן כמשהו רציני, ואינו מחשב בדעתו מייד למדוד אם יש אופן או צורה כל שהיא שברבות הימים תזיק לו. אבל חלון צורי שזה חלון גדול, האדם שם לב שמישהו לידו בונה חלון גדול והוא היה צריך למחות מייד, כי הוא היה צריך מייד לחשב האם חלון זה יכול להזיק לו בצורה כל שהיא ועל כל פנים לבטח את עצמו שחלון זה באמת לא יזיקו, ואם לא מחה אחרי שלוש שנים יש למי שבנה את החלון חזקה על החלון.

במחלוקת רבי זירא ורבי עילאי

הגמ' ממשיכה ומביאה מחלוקת בעניין זה של בניית חלון מתי צריך למחות כדי למנוע חזקה ומתי לא צריך למחות ולכן גם אין למי שבנה את החלון חזקה, אמר רבי זירא למטה מד' אמות יש לו חזקה ולמעלה אין לה חזקה, רבי עילאי אמר שאפי'

בלעם הרשע עמד על יד בלק מלך מואב ברום ההר, ובתחתית ההר שוכנים העם הניבחר עם ישראל כל אחד ואחד בתוך אוהלו, בלעם על אף רשעותו עמד ניפעם מול הצניעות ושמירת הפרטיות ששרתה בקרב עם ישראל, שאוהל כל אחד היה מסובב הפוך מאוהל חברו, כדי שלא יראה אחד את חברו ויתבייש ממנו.

ומכאן נלמדה הלכה לדורות הנקראת הלכות היזק ראייה, בגליון פרשת בלק תש"פ התמקדנו בעקרונות של היזק ראייה, ובגליון זה נתמקד בסייעתא דשמיא בהיזק ראייה ע"י חלונות, כלומר באלו אופנים מותר לאדם לבנות חלון או לפתוח חלון, אם בחלונו יכול הוא לראות את הקורה בחצר חברו, ומתי מי שנדמה לו שאם חברו יבנה חלון במקום מסויים הוא יוכל לראות את הקורה בחצרו, מתי יכול הוא למנוע מחברו לבנות את החלון ומתי אין רשות בידו למנוע מחברו לבנות את החלון, ואת עיקרי הטעמים והיסודות בהיזק ראייה הנוצר ע"י חלון.

מקור סוגיית היזק ראייה ע"י חלונות

המשנה (בבא בתרא דף נח ע"ב) כותבת, שחלון המצרית אין לה חזקה, ולצורית יש לה חזקה, ומבארת הגמ' מה היא חלון המצרית שאומרים שאם אדם בנה חלון כזה אין לו חזקה בחלון ואם ברבות הימים יתברר שחלון זה מזיק לחברו בהיזק ראייה לא יוכל לטעון בעל החלון שיש לי חזקה על החלון אלא יחייבוהו לאטום את החלון שלא יוכל לראות את חברו, ומה

למעלה מארבע אמות יש חזקה ויכול למחות.

כשיטת הרשב"ם וכותב שלמעלה מד' אמות אי אפשר למחות, כרבי זירא.

ביסוד הכוח למנוע פתיחת חלון

הגמ' ממשיכה ומנסה להבין את יסוד פלוגתת רבי זירא ורבי עילאי, שרבי זירא סובר שמעל ד' אמות אין חזקה משום שאין היזק ראייה ואי אפשר למחות, ורבי עילאי סבר שמעל ד' אמות עדיין שייך היזק ראייה ולכן יכול הניזק למחות ואם לא מחה לבעל החלון יש חזקה על החלון, לימא בכופין במידת סדום קמיפלגי שרבי זירא סבר שכופין על מידת סדום שהרי יכול למחות שע"י שפוחת חלון הוא משתמש באווירו אך היות ואין זה מפריע לו באמת כופין עליו שלא ימחה כי אם הוא מוחה זה מידת סדום שזה באמת לא מפריע לו, אך רבי עילאי סבר שאין כופין על מידת סדום ולכן יכול הניזק למחות על זה שאם יפתח את חלונו ישתמש באווירו ומזה שלא מחה מוכרח שהסכים לפתוח את החלון והסכמה זו מקנה לבעל החלון חזקה על החלון, מתרצת הגמ' שלעולם לכו"ע כופין על מידת סדום, וא"כ אמאי לרבי עילאי הוא יכול למחות הרי זה לא מפריע לו באמת והוי זה נהנה וזה אינו חסר, אלא פה בחלון גבוה יכול חברו למחות משום שיכול חברו בעל החלון לקחת כיסא ולהגביה את עצמו ואז לראות את הקורה בחצר חברו למטה ולעשות היזק ראייה, ולכן יכול בעל החצר למטה למחות בבעל החלון שלא יפתח את חלונו ולא הוי מחאה זו מידת סדום, חזינן מדברי הגמ' שאפי' למעלה מארבע אמות יכול להיגרם היזק ראייה.

ומביא הקצוה"ח (סימן קנד' ס"ק א') את קושיית הרמב"ן על גמ' זו, שהגמ' בהשותפין (במשנה הראשונה) מביאה ששני שותפים שהתחלקו בחצר מחייבים אחד את השני לבנות כותל רק עד ארבע אמות ולא יותר, ולא מביאים שם סברא להכריח לבנות כותל מחיצה יותר מד' אמות שאחד מהשותפים יחשוש שאולי השותף השני יגביה את עצמו אל למעלה מד' אמות הכותל ויעשה היזק ראייה, כמו שבעצם חוששת הגמ' כאן, ומתרץ הרמב"ן שבחצר האדם מתפדח להגביה את עצמו אבל בבית האדם עושה מה שחושב כי העומד למטה לא יכול לראות מה הוא עושה ורק הוא רואה את הנעשה למטה.

והקצוה"ח שואל שאלה ומהתשובה ניתן למצוא עוד תירוץ על קושיית הרמב"ן, ושואל שמזה שהגמ' משווה היזק ראייה זה לכופין על מידת סדום ולכאור' מה כופין על מידת סדום יש כאן, והרי כופין על מידת סדום הוי בזה נהנה וזה אינו חסר כלומר שמי שכופין אותו על מידת סדום משתמשים עם דבר שלו ואינו מסכים שישתמשו ללא סיבה הנראית לעין ולכן כופין אותו, ושואל הקצוה"ח אם אדם פותח חלון מעל חצר חברו אם איזה דבר מדברי חברו הוא משתמש שהוא לא מסכים לו להשתמש וכופין אותו על מידת סדום והרי הוא לא משתמש עם שום דבר השייך לחברו ומה כופין על מידת סדום שייך כאן.

אלא מחדש הקצוה"ח יסוד (שהבאנו לעיל כמובן מאליו בקיצור,

ומבארים הראשנים בכמה דרכים באלו חלונות חלקו רבי זירא ורבי עילאי, ומה סברותיהם של רבי זירא ורבי עילאי שכל אחד סובר את שיטתו, רבינו יונה מביא את רבינו תם שמבאר את האופן שבו חלקו רבי זירא ורבי עילאי שאם החלון למטה מד' אמות מתחת למעזיבה אם החזיק מי שבנה את החלון בחלון ג' שנים ולא בא חברו שיכול החלון להזיקו למחות (שהרי אם החלון מזיקו מוכרח שהחלון סמוך אליו וניפגש עם אווירו יוצא שמי שבנה את החלון משתמש עם אוויר השייך לחברו ועל זה יכול חברו למחות, משתמש עם אוויר השייך לו, משום שאינו יכול למחות על היזק ראייה עתידי משום שזה עדיין לא מזיק ונראה סברא זו באריכות לקמן בדברי הקצוה"ח.) יש לו חזקה, אבל למעלה מד' אמות מגובה המעזיבה לא יכול חברו למחות כלל ואין סיכוי שיהיה היזק ראייה מגובה כזה והיות שאי אפשר למחות אין למי שבנה את החלון חזקה על החלון שחזקה הוי רק אם יכלו למחות ולא מחו אבל אם לא יכלו למחות אין חזקה, וכל זה הוי אך ורק בחלון המצרי, שרבי זירא סבר שאין לו חזקה ורבי עילאי חולק עליו שאף למעלה מד' אמות יש לו חזקה, משום שרבי עילאי סבר שאפי' חלון מצרי קטן למעלה יכול לעשות היזק ראייה ולכן יכול חברו למחות בעדו ואם לא מחה שלוש שנים יש לבעל החלון חזקה על החלון.

אך בחלון צורי אף למעלה מד' אמות יש חזקה לכו"ע בין לרבי זירא ובין לרבי עילאי משום שבוודאי יכול להזיק לחברו, ואם חברו היה מוחה היה מועיל מחאתו, ובגלל שלא מחה שלוש שנים יש לבעל החלון חזקה על החלון ואין חברו יכול לבוא יותר ולטעון שיש לו מהחלון היזק ראייה שיש לבעל החלון חזקה על החלון, הרי היה לו שלוש שנים למחות ולא מחה.

הרשב"ם (שם) חלק על הרבינו תם שהביא הרבינו יונה שסבר שבחלון צורי בכל אופן בין למעלה ובין למטה יש היזק ראייה ולכן תמיד יכול חברו למחות ואם לא מחה שלוש שנים יש לבעל החלון חזקה על החלון, ולמד שגם בחלון צורי למעלה מד' אמות סובר רבי זירא שאי אפשר למחות, כי בכזה גובה זה לא מזיק, ואם אין היזק ראייה אי אפשר למחות, ואם אי אפשר למחות אין חזקה על החלון. יוצא לנו שמתחת לד' אמות בוודאי דהוי היזק ראייה ויכול הניזק למחות ולכן אם לא מחה יש לבעל החלון חזקה, ולמעלה מד' אמות, בחלון מצרי לרבי זירא אין היזק ראייה ולכן לא יכול למחות ואין לבעל החלון חזקה, ולרבי עילאי יש היזק ראייה ולכן יכול הניזק למחות ולכן יש לבעל החלון חזקה, ובחלון צורי לרבינו תם רבי זירא יודה לרבי עילאי ששייך היזק ראייה ויכול הניזק למחות ולכן לבעל החלון יש חזקה, ולרשב"ם רבי זירא ימשיך לחלוק ולסבור שאין היזק ראייה ואין ניזק שימחה ולכן לבעל החלון אין חזקה על החלון.

והרמב"ם (בהלכות שכנים פרק ז' הלכה ו'), מביא כשיטת רבינו תם, שהמחלוקת הוי על חלון המצרי אך בחלון צורי שייך חזקה למעלה מד' אמות משום שאפשר למחות, ואם לא מחה אחרי שלוש שנים לבעל החלון יש חזקה, והראב"ד חולק וסובר

וכאן בעצם מחדש זאת הקצוה"ח ונביא זאת באריכות). שהיות והשכן מלמעלה פותח את החלון נכנס אליו האוויר של החצר למטה, ולכאן אין בעיה שישתמש עם האוויר של חצר חברו למטה, משום שזה נהנה וזה אינו חסר, אבל היתר זה הוא רק במקום שבאמת אינו חסר אך במקום שבעל החצר למטה חסר משום שיכולים עכשיו לצפות בו ולא יוכל להשתמש עם החצר בצורה הרגילה הרי הוא חסר, ולכן הוא יכול להגיד לבעל החלון למעלה אל תיקח את האוויר שלי ולא הוי מידת סדום משום שהוא חסר.

יוצא מדברי הקצוה"ח שלעולם אדם שבונה מעל חצר חברו יכול חברו למנוע ממנו משום שמשתמש עם אוויר השייך לבעל החצר למטה אלא שיש כלל שכופין על מידת סדום וע"כ אינו יכול למנוע מבעל החלון למעלה לא להשתמש עם האוויר השייך לו, אבל אם אין מידת סדום בזה שלא מסכים לו להשתמש עם האוויר משום שהוא נחסר שחברו מזיק לו בהיזק ראייה, בוודאי שיכול למנוע את פתיחת חלון חברו שלא ישתמש עם האוויר השייך לו, משום שאין זה מידת סדום אלא הוא לא רוצה להינזק, ולפי זה מובן מפני מה בשני שותפים שהתחלקו לא מחייבים אותם לבנות מעל ארבע אמות שאולי יזיקו בהיזק ראייה אבל כאן בחלון לא נותנים לו לפתוח חלון משום שאולי יזיק בהיזק ראייה (כמו שהקשה הרמב"ן), משום שבשני שותפים שהתחלקו אם אחד מהם חושש מהיזק ראייה ורוצה לחייב את חברו שיבנה כותל מחיצה יותר גבוהה מד' אמות הוא בעצם רוצה שבגלל חשש שלו חברו יוציא ממון, כזה דבר לא מחייבים להוציא ממון בגלל חשש חברו, אבל בחלון בעל החצר למטה בסך הכול אומר אל תשתמש עם דבר השייך לי משום שאם תשתמש תזיק לי ולכן לא שאני מונע ממך לפתוח חלון בגלל חשש שלי אלא אני לא נותן לך להשתמש עם דבר שהוא שלי בגלל חשש של היזק ראייה.

ובמשנת ר' אהרון (הלכות שכנים עמ' צח) מביא שהרמב"ם לומד שכל מי שפותח חלון זה נקרא שמשתמש בתוך של חברו, וההכרחה שסובר כך משום שסובר שהיזק ראייה הוא היזק לאלתר והטעם לסברא זו הוא אך ורק משום הסברא שכתבנו בשם הקצוה"ח שברגע שפותח את החלון הוא נהנה מהאוויר של חברו, לכן הוא מזיק את חברו לאלתר שלוקח את האוויר של חברו וברגע שפותח את חלונו הרי הוא משתמש עם דבר השייך לחברו, אך הראב"ד חולק על הרמב"ם וסובר דלא הוי היזק מייד וזה שמשתמש עם חלונו הוא לא מייד משתמש באוויר חברו, ומה שיש ביכולת חברו למנוע ממנו להשתמש עם חלונו הוא לא משום שמשתמש עם אווירו כמו שהבאנו מדברי הקצות החושן אלא משום הרחקה נזיקין שמרחיק את ההיזק שחברו יוכל להסתכל עליו שהרי ברור לכל שאם יש חלון מעל חצר שאפשר להביט מהחלון לחצר וזה שאינו נותן לפתוח את החלון הוא מרחיק את הנזק שהחלון יכול ליצור לו, ולא משום היזק ראייה כי לא בטוח שיש כרגע היזק ראייה כי חברו מלמעלה לא בטוח מסתכל.

וע"פ זה מבאר ר' אהרון קוטלר בספרו משנת ר' אהרון הנ"ל, שלכן הרמב"ן לא תירץ כתירוץ הקצות החושן שהטעם שאין שני שותפין שהתחלקו יכולים לחייב אחד את השני לבנות כותל מעל ארבע אמות משום שאין חשש רחוק יכול לחייב להוציא כסף, משא"כ חלון מעל חצר שמשתמש עם אוויר חברו לכן יכול למנוע ממנו להשתמש עם האוויר שהוא בעצם שלו של בעל החצר למטה בגלל חשש רחוק, שהרמב"ן סבר כראב"ד שאם אדם פותח חלון מעל חצר חברו האוויר לא שייך לבעל החצר, וא"כ בעל חצר שמונע לפתוח חלון בגלל חשש רחוק הוא בדיוק כמו שותף שרוצה לחייב את שותפו להוציא ממון משום חשש רחוק, ומה ההבדל שחלון אפשר למנוע וכותל גבוהה יותר אי אפשר לחייב, ולכן היה חייב להגיע לסברא שבכותל החשש רחוק יותר מאשר בחלון כמו קראינו לעיל באריכות.

זכות האדם בחצרו

הרא"ש (בבבא בתרא פרק לא יחפור סימן כ') דן האם מותר לסמוך מזיק לכותל, כלומר לאדם יש כותל בחצרו שמפריד בין חצרו לחצר חברו, ורוצה האדם להסמיך לכותל שלו דבר שיכול לגרום לנזק לחברו שבעבר השני של הכותל, ויסוד השאלה היא האם אנו אומרים שהיות ואם תשים סמוך לכותל שלך תזיק לשכנך אסור לך להשים את הדבר המזיק, או שהיות ומדובר בחצר שלו אין אדם היכול למנוע ממנו לעשות ככל העולה על רוחו בחצר השייך לו, ואינו אמור להתחשב בזה שדבר זה מזיק לשכנו.

ומביא את הרבינו יונה שסובר שיכול השכן למחות שלא ישים את הדבר המזיק סמוך לכותל ואפי' שבפועל לא מזיק לו כרגע אלא די בזה שיוכל בהמשך להזיק כבר יש ביד השכן כוח למחות של יניח את הדבר המזיק סמוך לכותל, אך הרא"ש חולק ואומר שאי אפשר למחות באדם שרוצה להניח דבר בתוך שלו ולכן גם אין למי שהניח את הדבר המזיק חזקה להניח דבר זה ואם זה יזיק את חברו יכול להיות שייצטרך לשלם משום מזיק ולא יוכל לטעון שיש לו חזקה על המקום ואפי' שמזיק יש לו חזקה להזיק, ולפי"ז אם אדם פותח חלון אצל חברו אין חברו יכול למחות כל עוד שהחלון לא מזיק לו, אך מאידך אין לפותח החלון חזקה על החלון שהחלון שלו ואם זה ברבות הימים יזיק לשכנו שכנו יוכל לתבעו שיאטום את החלון משום שאין לו חזקה על החלון.

הרשב"א מחלק וכותב שגפן אפשר לסמוך למקום חברו אפי' שיכול להזיק בהמשך ואין כוח בידי חברו למנועו מלהניח את הגפן אך יש לבעל הגפן חזקה על המקום, אבל בחלון אין לבעל החלון חזקה וזאת משם שחלון הוא משתמש באוויר חברו ולא שייך חזקה על אוויר חברו, אבל גפן לא מזיק כלל ולכן אין שום סיבה למחות ושלא יהיה חזקה.

יוצא לנו שלרבינו יונה יכול השכן תמיד למחות, לרא"ש רק אם מזיק אפשר למחות, ולרשב"א אם משתמש בדבר השייך לו

אפי' שעדיין אינו מזיקו אם בהמשך יוכל להזיקו יכול למחות.

מה יהיה הדין בשני בתים ורה"ר באמצע האם יכולים למנוע אחד מהשני לפתוח חלון, לרבינו יונה אפשר למחות משום שאולי מחר זה יזיק לו, אך לרשב"א והרא"ש אי אפשר למחות משום שרה"ר הפקר ואינו יכול לטעון לו שמחר זה יזיק, ואפי' לרשב"א שיש לפעמים טענה זו שאולי מחר זה יזיק הוי רק אם משתמש משלו אבל כאן משתמש משל רשות הרבים ולכן לא יכול להיות לו עליו שום טענה עד שיזיק לו בפועל. וכמו שכותב הביאור הגר"א (ס"ק סו') שמי שזוכה הראשון (כלומר פתח ראשון חלון) אי אפשר למנוע ממנו לפתוח את החלון. ומוסיף הנתיחה"מ שמי שתפס ראשון הוא זה שתפס בהיתר ואין השני יכול לומר שהוא מזיק לו.

המחבר (בסימן קנד' סעיף טז') שהפותח חלון לרשות חברו למקום שנחשב כאינו מזיקו אין שכנו יכול לעכב עליו וכיוון שאינו יכול לעכב עליו אין לו גם חזקה (כמו שביארנו הרבה פעמים בגליון זה דהא בהא תליא שכל החזקא נגרמת רק אם יכל למות ולא מחה, אך אם לא יכל למחות לא שייך שיהיה חזקא), אומר הנתיחה"מ מדוע באוצר ורפת אי אפשר למחות, כלומר מי שיש לו רפת בביתו ובעליה בונה אחר בית האוצר אין בעל האוצר יכול לטעון בבעל הרפת תסלק את הרפת משום שאתה מזיק לאוצרי, כמו שבחלון אומרים תאטום את החלון

משום שאתה מזיק לי, משום שבחלון בעל החלון לוקח את האוויר של חברו ולכן אפשר למנוע ממנו לקחת את האוויר, אבל באוצר ורפת בעל האוצר לא משתמש עם דבר השייך לשני אין בעל הרפת יכול לטעון כלום. (כסברת הקצוה"ח אך הרמב"ן והראב"ד חולקים על זה כמבואר לעיל באריכות).

תבוא לדינא

היוצא לנו מכל הנכתב בגליון זה. (א) חלון מתחת לד' אמות בין מצרי ובין צורי לכו"ע הוי היזק ראייה למעלה מד' אמות, צורי לרמב"ם ולרבינו יונה לכו"ע הוי היזק ראייה, ולראב"ד ולרשב"ם לרבי עילאי לא הוי היזק ראייה. מצרי, לרבי זירא הוי היזק ראייה ולרבי עילאי לא הוי היזק ראייה. (ב) פתיחת חלון האם גורמת להשתמשות אוויר, לקצוה"ח ועמו רוב מניין ובניין של הראשונים והפוסקים, כן. ולרמב"ן והראב"ד, לא. (ג) האם אדם יכול למנוע מחברו השתמשות. לרבינו יונה, אם תזיק לו בהמשך. לרשב"א, אם משתמש בדבר שאינו של הניזק רק ם הוא ניזוק יכול למנוע, אך אם הוא משתמש בדבר השייך לניזק גם אם רק בהמשך יינזק יכול הוא למנוע. לרא"ש רק אם ניזוק יכול הוא למנוע.

נר זכרון

הגיליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במס"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
חוגגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"

bt154154@gmail.com

נכתב ונערך ע"י י.פ.